

Ім'я користувача:
Юдіта Павлович

Дата перевірки:
31.05.2023 22:36:17 CEST

Дата звіту:
01.06.2023 13:24:05 CEST

ID перевірки:
1015355662

Тип перевірки:
Doc vs Internet + Library

ID користувача:
100011755

Назва документа: Kotró_BA (2).docx javitott.docx 22222(1)

Кількість сторінок: 39 Кількість слів: 11759 Кількість символів: 88830 Розмір файлу: 226.61 KB ID файлу: 1015023241

12.5% Схожість

Найбільша схожість: 7.56% з Інтернет-джерелом (https://kmf.uz.ua/wp-content/uploads/2021/11/final_barany-erzsebet..)

12.4% Джерела з Інтернету 117 Сторінка 41

1.15% Джерела з Бібліотеки 84 Сторінка 43

0.33% Цитат

Цитати 4 Сторінка 44

Посилання 1 Сторінка 44

51.2% Вилучень

Деякі джерела вилучено автоматично (фільтри вилучення: кількість знайдених слів є меншою за 8 слів та 0%)

0% Вилучення з Інтернету 48 Сторінка 45

51.2% Вилученого тексту з Бібліотеки 2 Сторінка 45

Модифікації

Виявлено модифікації тексту. Детальна інформація доступна в онлайн-звіті.

Замінені символи 12

Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II
Кафедра філології

Реєстраційний № _____

Бакалаврська робота
ФУНКЦІОНУВАННЯ УКРАЇНСЬКО-УГОРСЬКОЇ ДВОМОВНОСТІ (НА ПРИКЛАДІ
СЕЛИЩА МІСЬКОГО ТИПУ ВИЛОК)

КОТРОВ ЕМІЛІЯ РОБЕРТІВНА

Студентка IV курсу

Освітня програма: «Середня освіта (Українська мова і література)»

Першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

за спеціальністю 014 «Середня освіта

(Українська мова і література)»

галузі знань 01 Освіта / Педагогіка

Тема затверджена на засіданні кафедри

Протокол № 103 /23 листопада 2022 року

Науковий керівник:

Барань Єлизавета Балажівна
доктор філософії

Завідувач кафедри: Берегсасі Аніко Ференцівна
габілітований доктор, професор

Робота захищена на оцінку _____, «__» _____ 2023 року

Протокол № _____ / 2023

Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II
Кафедра філології

ФУНКЦІОНУВАННЯ УКРАЇНСЬКО-УГОРСЬКОЇ ДВОМОВНОСТІ (НА ПРИКЛАДІ
СЕЛИЩА МІСЬКОГО ТИПУ ВИЛОК)

Бакалаврська робота

Виконавець: студентка IV курсу

КОТРОВ ЕМІЛІЯ РОБЕРТІВНА

Освітня програма: «Середня освіта (Українська мова і література)»

Науковий керівник:

Барань Єлизавета Балажівна

доктор філософії

Берегове

2023

ЗМІСТ

ВСТУП	
РОЗДІЛ I. З ІСТОРІЇ ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКО-УГОРСЬКИХ МІЖМОВНИХ КОНТАКТІВ	
1.1. Іштван Ковтюк – дослідник українсько-угорських міжмовних контактів	
1.2. Еміль Балецький – дослідник українсько-угорських міжмовних контактів	
1.3. Дослідження Вільмоша Газдага у сфері українсько-угорських міжмовних контактів	
РОЗДІЛ II. З ІСТОРІЇ СЕЛИЩА МІСЬКОГО ТИПУ	
2.1. З історії селища міського типу Вилोक	
2.2. Склад населення за національністю	
РОЗДІЛ III. ФУНКЦІОНУВАННЯ УКРАЇНСЬКО-УГОРСЬКОЇ ДВОМОВНОСТІ	
3.1. Особливості закарпатського діалекту	
3.2. Вплив української та російської мов на лексичну систему закарпатських угорських говорів	
3.3. Вплив угорських говорів на лексичну систему закарпатських українських говорів ...	
ВИСНОВКИ	
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	

ВСТУП

Контроль словникового запасу хвилював закарпатських дослідників здавна. Незважаючи на зацікавленість закарпатських дослідників, ця територія ще не повністю досліджена. Це відбувається тому, що словниковий запас – це сфера, яка швидко змінюється, де творчість мовців створює нові лексикони та складні слова майже щодня. У мультикультурному та багатомовному середовищі запозичення слів є звичним явищем, оскільки взаємодія між мовами є дуже інтенсивною. Вплив слов'янських мов - природний процес, який лінгвісти тривалий час ігнорували. Мовна традиція зробила можливе, щоб позбавити мови таких аномалій. Однак це не спрацювало. Це тому, що ці мови використовувалися, використовуються і продовжуватимуть використовуватися. [Karmacsí 2001, с. 347].

Українська та угорська мови мають тісні зв'язки між собою, оскільки історична та культурна спадщина обох мов має багато спільних рис. Люди, які живуть в регіонах, розташованих на кордоні між Україною та Угорщиною, часто зіштовхуються з іншою мовою та культурою у своєму повсякденному житті. Ці зустрічі та взаємодія не тільки мають лінгвістичний аспект, але й впливають на культурні та соціальні зміни. Розуміння взаємозв'язків та взаємодії між українською та угорською мовами відіграє важливу роль у сприянні взаєморозумінню та співпраці між двома народами [Karmacsí 2001, с. 347].

«У своєму житті людина стикається з багатьма та різноманітними взаєминами з іншими людьми. Як соціальне істота, вона має потребу у встановленні та підтримці зв'язків з іншими людьми. У житті взаємини відіграють невід'ємну роль, оскільки через них вони можуть взаємодіяти, відбувається співпраця, знайомляться один з одним та формуються як особистості. Отже, для людей створення та підтримка взаємин є ключовою проблемою, оскільки без них немає соціального життя» [Dr. Szabó István, 1994].

Українська національна меншість на Закарпатті складає меншість в межах держави Україна. Стан угорської спільноти Закарпаття в основному походить з різних змін у політичному режимі. В період між Першою та Другою світовою війною територію Закарпаття приєднали до Чехословацької республіки. У період Другої світової війни вона тимчасово належала до Угорщини. 29 липня 1945 року згідно з угодою між радянською та чехословацькою владою Закарпаття об'єдналося з Українською Радянською Соціалістичною Республікою. Після розпаду Радянського Союзу вона стала частиною незалежної України.

Проблеми міжмовних контактів між українською та угорською мовами були предметом досліджень мовознавців як в Україні, зокрема на Закарпатті (Й. Дзензелівський, В. Німчук, П. Чучка, О. Рот, П. Лизанець, В. Лавер, В. Орос, С. Ковтюк,

С. Черничко, А. Марку, В. Газдаг, З. Кормочі), так і в Угорщині (В. Довгович, Л. Чопей, Е. Балецький, Л. Деже, Ш. Мокань, Л. Кіш, І. Удварі). Ця тема залишається актуальною, оскільки народи-сусіди продовжують підтримувати тісні економічні, політичні та культурні зв'язки і сьогодні. Протягом багатьох століть українські слова постійно проникали до мови закарпатських угорців, і навпаки, угорська мова впливала на закарпатські українські говори. Вплив угорської мови на українські говори Закарпаття досліджувався на різних мовних рівнях [Барань 2021, с.15].

У другій половині IX століття - на початку X століття відбувалися контакти між угорцями та східними слов'янами, про що свідчать етнографічні джерела [Gunda 2015, с.165–184] та мовні відомості про життя угорців і слов'ян [Kniezsa 1955]. Цей історичний зв'язок вказує на взаємодію між угорцями та східними слов'янами [Лизанець 1998, с. 38–39]. У період, коли угорці (мадяри) поселилися в Карпатському регіоні, почалися інтенсивні міжмовні контакти між східними слов'янами та угорцями. У цей час, зумовлених географічними, суспільними та економічними відносинами, східні слов'яни та угорці почали запозичувати нові поняття і слова [Барань 2021, с.16].

Серед багатьох впливів інших мов на угорську мову найбільшу кількість складають слов'янізми. Однак з появою Угорської держави цей мовний процес зазнав змін: угорська мова почала впливати на сусідні східнослов'янські говори [Барань 2021, с.67]. Значна частина україномовного населення проживала в складі Угорського королівства, а пізніше в Австро-Угорській монархії, тому вплив угорської мови на українську був особливо відчутним [Балецький 1961: 248].

У зв'язку з тим, що я народилася у смт. Вилок та володію українською мовою як державною, угорською як рідною, то маю можливість дослідити вплив української мови на угорську і навпаки. Двомовність є звичним явищем на території смт. Вилок. Часто можемо зустріти такі сім'ї, в яких батько угорець за національністю, а мати українка чи навпаки. Через ці випадки і утворюються інтерференційні явища.

Інтерференція є взаємодією мовних систем у ситуаціях білінгвізму, коли виникає вплив однієї мови на іншу. Цей вплив може відбуватись як у процесі мовних контактів, так і при індивідуальному засвоєнні нерідної мови. Відповідно, розрізняють колективну та індивідуальну інтерференцію. Під час інтерференції відбувається непрохідний і навмисний переніс (звідси й походить латинська назва поняття) ознак однієї мовної системи на іншу. Результатом цього перенесення є відхилення від норми та системи однієї мови під впливом іншої.

Актуальність теми полягає в тому, що це явище інтерференції в смт. Вилок ще не досліджене.

Мета дослідження – за допомогою питальників дати відповіді на наступні питання:

– якою мірою жителі смт. Вилок знають і використовують угорські лексичні елементи у повсякденному використанні мови; як знають та використовують слова слов'янського походження (українські або російські) у повсякденному спілкуванні;

– які запозичені слова використовуються найчастіше;

– які незалежні соціологічні чинники (наприклад, вік, стать, освіта) впливають на використання слів респондентами;

– чи впливає двомовність на повсякденну мову спілкування респондентів.

Об'єктом нашого дослідження стали смт. Вилок, у якому за допомогою питальників ми провели дослідження.

Предмет дослідження бакалаврської роботи – порівняння використання мови та лексичних запозичень смт. Вилок, виявлення інтерференції на цих територіях.

Розділ 1 З ІСТОРІЇ ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКО-УГОРСЬКИХ МІЖМОВНИХ КОНТАКТІВ

1.1 Іштван Ковтюк – дослідник українсько-угорських міжмовних контактів

Як відомо, прогрес у науці, культурі та суспільстві в цілому залежить від видатних особистостей, які здатні генерувати ідеї, надихати на творчість і працювати наполегливо у своїй обраній сфері. Серед наших земляків, які досягли визначних успіхів у філологічній науці, особливо славиться Іштван Ковтюк, відомий як вчений-діалектолог, освітянин, перекладач та автор шкільних підручників. Одним з найхарактерніших рис цього вченого є його відданість науці та природна пристрасність до розкриття потенціалу угорської мови, що є його основним призначенням. Тому в даному короткому викладі ми маємо на меті з'ясувати та вкрай загально оцінити багатогранну діяльність цього незвичайного фахівця, який може пишатися своїм накопиченим досвідом та професійними досягненнями.[Барань 2021, с. 198]

Іштван Ковтюк народився 11 січня 1934 року в селі Рагівці, яке входило до складу комітату Унг у Закарпатській області. У той час ця територія належала до Чехословаччини. В дитинстві він здобув початкову освіту у своєму рідному селі. У 1949 році вступив до педагогічного училища в Хусті, а пізніше перейшов до навчання в Мукачеві. У 1953 році він отримав диплом учителя початкових класів.

Пізніше Іштван продовжив навчання в педагогічному інституті в Ужгороді, обравши угорську філологію. Згодом, через реорганізацію навчального закладу, він перейшов до Ужгородського державного університету, де у 1958 році отримав диплом філолога та викладача російської мови та літератури.

Після закінчення навчання, Іштван працював у редакції газети "Закарпатська правда", а пізніше в обласному радіо. З 1963 року, коли було відкрито відділення угорської філології в Ужгородському державному університеті, він став викладачем кафедри угорської мови та літератури. Протягом понад 30 років він викладав різні предмети, зокрема сучасну угорську мову, діалектологію, історичну граматику угорської мови та різні спецкурси з угорського мовознавства. Це свідчить про його глибокі знання угорської лінгвістики. В Ужгородському державному університеті він працював до 1994 року.

З 1997 року і по сьогоднішній день Іштван Ковтюк обіймає посаду завідувача кафедри філології в Закарпатському угорському інституті імені Ференца Ракоці II, що є новоствореним вищим навчальним закладом. В цій ролі він відповідає за керівництво та організацію філологічної освіти, сприяючи розвитку угорської мови та літератури в регіоні.

За свою кар'єру Іштван Ковтюк відзначився не лише як науковець-діалектолог, але й як освітянин, перекладач та автор шкільних підручників. Він проявляє велику відданість науці та служінню рідній угорській мові, вважаючи це своїм основним покликанням.

Іштван Ковтюк – це видатна особистість, яка здобула значні досягнення у філологічній науці. Його професійний досвід та знання роблять його винятковим фахівцем у своїй галузі.

Протягом активної творчості Іштвана Ковтюка було здійснено значний прогрес у його наукових дослідженнях, лінгвістичних працях та статтях. Це дозволило нам глибоко вивчати угорську діалектологію та особливості українсько-угорських міжмовних контактів. Помітні досягнення також відзначаються в його освітній, організаторській та перекладацькій діяльності, а також в значному внеску у розвиток української та угорської лексикографії. Цей перелік є лише найбільш вагомими інтересами цього науковця, перекладача та викладача.

Починаючи з 60-х років минулого століття, Іштван Ковтюк розпочав дослідження угорських наріччя Ужанщини, які були його рідними говірками. Він вивчав особливості фонетики, лексики, морфології, синтаксису та стилістики цих говірок, а також вивчав вплив східнослов'янських слів на словниковий склад угорської мови. Ці теми стали основою його дисертаційного дослідження. У 1974 році його робота "Українізми в угорській говірці пониззя ріки Уж Закарпатської області Української РСР" була захищена під керівництвом професора Петра Лизанця. Після 35-річного періоду знаходження у рукописному вигляді, ця важлива праця була опублікована в 2007 році кафедрою української та русинської філології Ніредьгазької вищої школи. Презентація монографії Іштвана Ковтюка відбулася 28 квітня 2008 року на кафедрі української та русинської філології Ніредьгазької вищої школи. Ілона П. Лакатош, кандидат філологічних наук та професор, яка представила видання, підкреслила необхідність його перекладу угорською мовою, щоб молоде покоління угорських філологів могло дослідити особливості мовного вживання угорськомовних жителів, які проживають у східній частині історичної Угорщини. Робота Є. Барань виконала детальний аналіз [Барань 2021, с. 198–207].

Отже, до уваги читачів стислий виклад змісту російськомовної дисертації Іштвана Ковтюка.

Робота складається з чотирьох розділів та кількох підрозділів, присвячених проблемам міжмовних контактів. У вступі детально описуються дані про історію досліджуваних поселень. Іштван Ковтюк класифікує українсько-угорські міжмовні контакти як перманентні та маргінальні, залежно від інтенсивності, з якою вони

розвивалися протягом різних історичних періодів. Особлива увага приділяється найдавнішим слов'яно-угорським контактам. У регіоні Ужанщини українці та угорці впродовж століть мали тісні економічні та культурні зв'язки, що, безумовно, впливало на лексичний склад української та угорської мов. Читач має можливість ознайомитися з розташуванням, першими зафіксованими назвами, чисельністю та складом населення кожного населеного пункту, де проводилися діалектологічні дослідження. Описано мову навчання у школах вісімнадцяти сіл, зокрема: Великі Геєвці (уг. Nagygejőcs), Галоч (уг. Gálocs), Деревці (уг. Bátfa), Комарівці (уг. Palágykomoróc), Концово (уг. Palágykomoróc), Малі Геєвці (уг. Kisgejőcs), Минай (уг. Minaj), Павлово (уг. Palló), Прикордонне (уг. Botfalva), Ратівці (уг. Kis- és Nagyrát), Розівка (уг. Ketergény), Солонці (уг. Kisszelmenc), Струмківка (уг. Szürte), Тарнівці (уг. Tarnóc), Холмок (уг. Homok), Цеглівка (уг. Kistéglás), Часлівці (уг. Császlóc), Шішловці (уг. Sislóc). Відзначається, що за радянської влади відбувався швидкий розвиток у галузі медицини, освіти та культури, що призвело до збільшення вживання східнослов'янських слів, які раніше не були відомі місцевим жителям. Також в роботі наведено особливості фонетичної транскрипції, використаної автором.

Уже в XIX столітті було помічено, що деякі угорські слова співзвучні з відповідними слов'янськими. Звідси отримуємо детальний аналіз досліджень угорських славістів. Іштвана Ковтюк на перший план висуває новаторську діяльність Оскара Ашбота – дослідження періоду і місця слов'янських запозичень, а також Яноша Меліха щодо нових принципів студіювання слов'янсько-угорських мовних зв'язків [Барань 2021, с. 200-201].

Академік докладно аналізує перший том двотомної праці Іштвана Кнєжи "Слов'янські запозичення угорської мови" і вказує на його важливе значення в контексті подальших досліджень, одночасно висвітлюючи деякі його недоліки. Автор особливо наголошує на значній ролі Лайоша Кіша і Ласла Гальді у наукових дослідженнях слов'янських запозичень на рівні діалектів. Щодо вивчення угорсько-українських лінгвістичних зв'язків, автор згадує діяльність науковців Ужгородського державного університету, зокрема праці Петра Лизанця, Олександра Рота, Йосипа Дзендзелівського, Василя Ороса та Кирила Галаса [Барань 2021, с. 201].

Іштван Ковтюк акцентує увагу на тому, що вплив східнослов'янських мов на угорську є одним з найменш досліджених аспектів у галузі славістики. Також недостатньо досліджено українізми в закарпатських угорських говорах, хоча вже в XIX столітті Янош Фогараші звернув увагу на взаємовплив угорської та української мов. З метою заповнення цих прогалин Іштван Ковтюк обрав для своєї дисертації тему впливу української мови на угорські діалекти в місцевості Унг. Щоб кваліфікувати ці слова як українізми, вчений

використовує географічні, семантичні та фонетичні дані досліджуваних слів, а також бере до уваги їх наявність в інших закарпатських угорських говорах, відсутність у інших слов'янських мовах або у сусідніх угорських говорах, а також семантичну ідентичність слів у ужанських угорських та українських говірках. Згідно з думкою дослідника, важливим фактором є те, коли звукова форма слова може бути пояснена лише з позиції української мови. У кожній словниковій статті автор вказує на критерії, що свідчать про українське походження лексеми [Барань 2021, с. 201-202].

У першому розділі детально розглядається фонетична система, морфологічна структура та синтаксична організація ужанської угорської говірки. Багато з цих особливостей є характерними для даної говірки й сьогодні. Другий розділ присвячений історії дослідження слов'янських запозичень, зокрема українізмів, в угорській мові. Автор зафіксує початок східнослов'яно-угорських міжмовних контактів у IX столітті. Проте варто зазначити, що за останніми дослідженнями ці контакти розпочалися ще значно раніше, в середині VII століття [Барань 2021, с. 202].

У третьому розділі приведено класифікацію українізмів ужанської угорської говірки за тематикою. Автор проаналізував 247 таких слів, але зауважує, що фактично кількість українських запозичень значно більша, і щонайменше 300 слов'янських елементів залишилися невивченими, вимагаючи подальших досліджень, щоб встановити, чи була українська мова посередником у кожному випадку. З 247 досліджених українізмів, 78 слів відображені також у етимологічному словнику Іштвана Кнежі. Незважаючи на це, Іштван Ковтюк вважав важливим включити ці лексеми до реєстру тлумачно-етимологічного словника, оскільки без них шар українських запозичень у ужанських угорських говірках був би неповним. У роботі І. Кнежі є 33 слова, які він вважає словацькими запозиченнями, а етимологія семи лексем залишається невідомою. Іштван Ковтюк зазначає, що ці слова безперечно потрапили до ужанської говірки з української мови. У дисертації наведено 142 слова-українізми, які вперше були зафіксовані [Барань 2021, с. 202].

Автор розділив українські запозичення на 21 тематичну групу і відзначив, що через полісемію одне слово може відноситись до декількох з них. Тематична класифікація досліджених лексем свідчить про присутність впливу української мови у всіх сферах повсякденного життя. Найбільша кількість слів належить до тематичної групи "людина та її характеристика, зовнішні й внутрішні риси, дії", але також були зафіксовані численні приклади з тем "кухня, кулінарія, харчування" та "назви господарських знарядь, будівель і приміщень" [Барань 2021, с. 202-203].

1.2. Еміль Балецький – дослідник українсько-угорських міжмовних контактів

Еміль Балецький, також відомий під псевдонімом Е. Латорчанин і криптонімом Е. А., його вважають одним з найвизначніших фігур в історії угорської україністики ХХ століття. В Угорщині його вважають одним із найвидатніших фахівців зі східнослов'янського мовознавства другої половини ХХ століття. Основні напрями його наукових досліджень включають закарпатську діалектологію та історичну лексикологію української мови. Еміль Дмитрович Балецький – український і угорський мовознавець [Барань 2021 ,с.144].

1.2.1 Життєвий шлях.

Еміль Балецький народився 21 лютого 1919 року в селі Гукливій (угорською Hukliva, офіційно від 1904 року відоме як Zúgó), що знаходиться на північній окраїні колишнього комітату Берег (нині Воловецький район Закарпатської області в Україні). Його батьки працювали на залізниці. Незабаром сім'я переїхала до села Чинадієво (угорською Beregszentmiklós), розташованого поблизу міста Мукачево. У школі в Чинадієво формувалася світогляд молодого Балецького, і саме тут він почав писати вірші, наслідуючи русофільські традиції того часу [Барань 2021, с.144-145].

У 1929 році Еміль Балецький поступив до Мукачівської російськомовної гімназії, а після її закінчення в 1937 році вступив до Карлового університету в Празі. Під час навчання в університеті він відвідував лекції видатних вчених, таких як Мілош Вайнгарт, Їржі Горак та Євген Олександрович Ляцький. У 1938 році частина Підкарпаття була приєднана до Угорщини, а в березні 1939 року весь регіон став складовою частиною Угорської держави. Ця подія, ймовірно, стала причиною того, що у 1939 році Балецький перейшов до Будапештського університету, де він завершив свою освіту у 1943 році. Університетський період значно вплинув на формування світогляду Балецького. На початку 40-х років він змінив свої переконання та приєднався до русинофільського табору, ставши членом місцевої інтелігенції, яка активно працювала над розвитком русинської нації в Угорській державі. В цей період він почав активно займатися мовознавчими питаннями, аргументуючи необхідність використання місцевих говорів у формуванні русинської літературної мови та закликаючи інтелігенцію використовувати народну мову. [Барань 2021 ,с.145-146].

1.2.2. Перший етап наукової діяльності (1942–1943)

У своїй статті "Самозвукъ ѓ въ бережскомъ говорѣ"[Барань 2021, с.147], Е. Балецький намагався довести, що звук ѓ, який є губним, середнього підняття та переднього творення, в березьких говірках не є запозиченим з угорської мови. Він стверджував, що цей звук виник самостійно, незалежно від угорського впливу, хоча часто спостерігається в угорських запозиченнях, які адаптувалися до фонетичних законів

березьких говірок. Автор аргументував свою позицію наступним чином: в березьких говірках голосний звук е або ê еволюціонував під впливом наступного лабільного звука v (u). Голосні звуки е або ê лабілізувалися та наблизилися вимовно до ö. Таким чином, фонетична зміна відбулася так: е > ê > ö. Для підтвердження своїх тверджень були наведені приклади слів з авторського діалекту Чинадієва: d/öunaça 'дивна', d/öuçat 'дев'ять', der/öula 'деревля', č/ödör 'жеребець' та інші.

У своїй публікації "Литература и народный язык", автор виражає свою критичну позицію щодо літературної діяльності місцевих підкарпатських письменників, зазначаючи, що вони, головним чином, навчаються описувати народне життя не шляхом прямих спостережень за реальним життям і мовою народу, а засобами книжкової літератури. [Барань 2021 ,с.148].

Е. Балецький зробив кілька приміток, присвячених дослідженню етимології слів. У своїй праці "Про болгаризми въ нашихъ говорахъ" [Барань 2021, с.148], він навів слова, які, на його думку, є запозиченнями з болгарської мови в його рідних говірках. Наприклад, слова "baltag" < болг. "балтакъ", "četavyj" < болг. "читавъ", а також прислівник "tverdo" в значенні "дуже", який зустрічається виключно в болгарських виразах. Також до цієї групи слів належать форми дієслова "imaju", "imas", "imat" замість "maju", "májes". У говірках також спостерігається метатеза в теперішньому часі дієслова "puté": "puđ'u", "puđ'es", "puđ'eme", "puđ'ete", "puđ'út". Балецький підтримує думку Г. Стрипського та І. Панькевича про те, що русини запозичили болгарські слова ще в Семигороді і принесли їх на територію свого сучасного проживання. Окрема стаття [Барань 2021, с.148] присвячена спробі етимологізації ороніма "Vihorlat".

У 1943 році Е. Балецьким була захищена докторська дисертація під назвою "Szabó Eumén Orosz nyelvtanának hangtana" [Фонетика русскої граматики та читанки Евменія Сабова]. Того ж року ця праця була опублікована окремим випуском в серії "Szláv Filológiai Értekezések" за підтримки Подкарпатського общества наук та Наукового інституту графа Пала Телекі в Королівському університеті ім. Петера Пазманя в Будапешті . Дисертація написана угорською мовою і складається з 48 сторінок, включаючи передмову та такі розділи: "Євменій Сабов", "Руська граматика та хрестоматія", "Система голосних звуків", "Нескладотворчі Ç (v) та (j)", "Система консонантизму", анотацію русинською мовою під назвою "Фонетика русскої граматики та читанки Е. Сабова" та зміст. Частина цього дослідження була опублікована в журналі "Зоря" (Hajnal) під назвою "Язык граматики Е. Сабова з 1890-го року", а окремі розділи були видруковані як самостійна стаття [Барань 2021, с. 150].

Після детального аналізу фонетичних особливостей граматики та читанки Євменія Сабова, Балецький зазначив, що на їх лексику та граматичний матеріал вплинули місцеві підкарпатські говори, російська та церковнослов'янська мови. Однак в його роботі не було зроблено загальних висновків. Результати його діалектологічних досліджень були представлені угорській науковій еліті, вони заклали основу для подальших досліджень у галузі синхронної та діахронної діалектології. Перший етап наукової діяльності Еміля Балецького завершився успішним захистом дисертації в Будапештському університеті. Його подальше життя пов'язане з Угорщиною: спочатку він був призваний до лав угорської армії, а потім був арештований. Після звільнення у 1945 році, Е. Балецький працював у угорському радіокомітеті, де він виголошував понад сто радіопередач про слов'янське літературознавство, зосереджуючись на творчості Тараса Шевченка, Івана Франка та інших письменників. Відомий будапештський славіст Іштван Кнєжа впізнав талант молодого дослідника і рекомендував його на посаду асистента в Інституті славістики Будапештського університету, де Балецький також працював на радіо. У 1951 році Еміль Балецький став завідувачем кафедри російської мови в Інституті іноземних мов і одночасно доцентом Російського Інституту при університеті. [Барань 2021, с.162]

Еміль Балецький також був співавтором першого підручника зі старослов'янської мови, написаного угорською. Відомо, що він мав намір скласти бібліографію мовознавчої славістики в Угорщині, але, на жаль, не встиг опублікувати її. [Барань 2021, с.162].

1.2.3. Другий етап наукової діяльності (1948–1979)

У подальшому етапі своєї наукової кар'єри Еміль Балецький працював у Будапештському університеті. У 1951 році його призначили завідувачем кафедри російської мови в Інституті іноземних мов, а також доцентом Російського Інституту, що входив до складу університету. З кінця 1952 року він очолював кафедру російської мови в Інституті імені Леніна, а з 1965 року і до останніх днів свого життя він був завідувачем кафедри російської мови на історико-філологічному факультеті Будапештського університету. Статті, присвячені проблемам українських говорів Закарпаття, були опубліковані в журналі *Studia Slavica*. [Барань 2021, с.164].

Еміль Балецький проявляв науковий інтерес до дослідження поширених лексичних одиниць на Закарпатті, зокрема їх етимології. Він прагнув відстежити походження досліджуваних слів, з'ясувати час їх першої писемної фіксації у різних джерелах та виявити семантичні особливості розвитку цих найменувань. Особливо детально було проаналізовано значення слова "дюг" у українських, польських і словацьких говорах на Прикарпатті, і визначено його ареал поширення. [Барань 2021].

Автор порівняв фонетично схожі слова угорської, польської, румунської, словацької та української мов, вказавши їх значення в кожній мові та дату першої та подальших писемних фіксацій у джерелах. За аналізом автора, угорське слово "dög" має угро-фінське походження та в мові-першоджерелі має значення "труп тварини", "заразна хвороба" або "чума". Його перша писемна фіксація відноситься до періоду до 1240 року.

Сусідні мови, такі як румунська, словацька, польська та українська, запозичили угорське слово в різних фонетичних формах, що призвело до розширення його значень. Наприклад, в румунській мові можна зустріти форми "diug", "dug", "dugh", "d'ug", "dhiug", "d'ug", "d'ugos", "diugosu" зі значенням "дохла худоба", "лінивець". Це слово, ймовірно, потрапило до румунської мови-реципієнта у XIII-XVI столітті, а його перша писемна фіксація відбулася у XVII столітті.

Українська мова також використовує це слово, запозичене приблизно у XIV-XV століттях, у формах "дюг" і "дюк". Його перша писемна згадка в українському тексті датується 1707 роком. Українське слово "дюг" отримало кілька значень, включаючи "чорт, демон, злий дух", "злий демон, що приносить хворобу або смерть", "хвороба, епідемія серед худоби", "черв'як, який шкодить худобі та може призвести до її смерті", "гусениця комахи (*Dilephila euphorbiae*)", а також "нічний метелик". [Барань 2021, с.165].

У словацькій та польській мовах це слово з'явилося у XVI-XVII століттях. У словацькій мові можна зустріти форми "d'ug", "d'uk", "duk", а перша писемна фіксація відбулася в 1853 році. Вони поширилися з такими значеннями як "злий дух, чорт", "хвороба худоби", "нічний метелик, метелик". У польській мові перша писемна фіксація форм "dziug", "dziuk", "diuga" відбулася в 1900 році. Ці форми мають значення "чорт, злий дух", жук, який спричиняє хворобу худоби" та "гусениця". [Барань 2021, с.165]

Учений досліджував походження українських слів, які запозичилися в угорську мову. Особливу увагу він приділяв слову "csulka ~ csurka", яке широко вживається в північно-східних угорських говорах колишніх Абауйського, Земплинського та Березького комітатів. [Барань 2021, с.168]

Раніше походження цього слова, "csulka ~ csurka", було вивчене Золтаном Гомбоцем, Яношем Меліхом і Йожефом Сінньєї. Еміль Балецький, серед різних значень цього слова, виділив основне – "пасмо волосся, яке звисає". Він припускає, що це слово було запозичено угорцями від українців, з якими вони перебували у тісному сусідньому контакті.

За свідченням сучасників, Еміль Балецький не підтримував офіційних зв'язків з радянським Закарпаттям, але добре освічений про наукові події в своїй батьківщині. Деякі його колеги студенти з Закарпаття, які навчалися разом з ним у Будапештському

університеті, повернулися в рідний край. Серед них були Василь Орос та Кирило Галас, які протягом багатьох років працювали в Ужгородському університеті. Можна припустити, що саме через друзів і знайомих Балецькому передавали наукову літературу і інформували про досягнення української мовознавства, зокрема діалектології. У статті "Новий етап у дослідженні говорів Закарпаття. Діалектологічні збірники Ужгородського університету" було проведено аналіз праць різних авторів, зокрема Йосипа Дзендзелівського, Павла Чучки, Степана Бевзенка, Василя Німчука, Кирила Галаса, Івана Пагірі, Василя Добоша, Петра Лизанця, Василя Ороса, З.Г. Ніколаєнка. Ці праці були опубліковані у двох випусках Діалектологічного збірника Ужгородського державного університету (1955, 1957). Крім аналізу обговорених проблем, Балецький час від часу доповнює, уточнює та конкретизує наукові досягнення своїх колег, рідко висловлюючи критику, що свідчить про його глибокі знання в галузі закарпатської української діалектології. [Барань 2021, с.168]

Стаття "Церковнослов'янська мова і слов'янські діалекти (на основі карпатських українських говорів)" автор поділяє на дев'ять розділів. Починаючи з ролі церковнослов'янської мови в історії карпатських українських говорів, є важкість визначення часу, коли християнство прийшло до слов'ян карпатського регіону через відсутність письмових документів. Автор не відкидає гіпотезу, що діяльність Кирила і Мефодія та їхніх учнів могла вплинути на поширення християнства на схід від Великоморавського князівства, і церковнослов'янська мова чехоморавської редакції була використана в східній частині карпатського регіону. Однак впровадження християнства на Русі також сприяло його поширенню у східній частині карпатського регіону. Балецький зауважує, що з кінця XIV століття сформувалися карпатські українські говори, на які суттєвий вплив мала церковнослов'янська мова руської редакції. Він припускає, що з кінця XIV до середини XVII століття в карпатських українських говорах найбільше було використано церковнослов'янські слова, включаючи побутову лексику та фольклор.

1.3. Дослідження Вільмоша Газдага у сфері українсько-угорських міжмовних контактів

Вільмош Газдаг показав вплив слов'янських мов (української та російської) на закарпатські угорські говори [4, с. 113–128]. В угорській говірці Березівщини Вільмош Газдаг подав близько 120 слів запозичених з української та угорської мов. Провів дослідження за допомогою питальників і зробив такий висновок, що «угорці, які проживають на території Закарпаття, використовують елементи другої мови у буденних

розмовах, які витісняють угорські відповідники і стають невід'ємною частиною у побутових бесідах людей» [4, с.124].

В іншому дослідженні, яке проводилося на території Берегівщини за допомогою інтерв'ю, він проаналізував вплив української та російської мов. Структуру матеріалу класифікував наступним чином: 1. слова, які використовувалися у радянські часи в установах (kontora, szilsovet, bezpeka, komsozol, kehebista stb.); 2. слова офіційно-ділової мови (rájkom, csinovnyik, bolnyicsnij, paszport); 3. слова із сфери промисловості та сільського господарства (kombinát, piscese, buháter, balánc, dohovor, szmena, szokrascsenyija); 4. слова зі сфери торгівлі (báza, csájna, kvitáncia, ocsered); 5. слова, які використовують на побутовому рівні (bulocska, szok, kalosnyi); 6. слова зі сфери освіти (obsi, peteu, ucsilisce, zacsot, zájáva) [17, с. 55-68] Вищеподані слова автор відносить до «нових слов'янських лексичних запозичень» і зазначає, що не можна стовідсотково відносити їх до русинізмів чи українізмів, через те, що фонетична та семантична складова цих слів часто збігається [19, с. 247-265].

РОЗДІЛ II. З ІСТОРІЇ СЕЛИЩА МІСЬКОГО ТИПУ

2.1. З історії селища міського типу Вилок

У сучасний час, Вилок є селищем, розташованим на Виноградівщині, і виступає центром новоствореної громади в Берегівському районі. Це населене пункт межує безпосередньо з Угорщиною, що є однією з найближчих країн до цієї області. Цей факт можна пояснити переважно угорським складом населення Вилока, яке тут проживало задовго до заснування селища. Цікаво, що назва селища "Вилок" походить від угорського слова "Tiszaujlak", що означає "нове поселення на Тисі". [Копинець 2020]

Саме на цій території, з 14 по 16 липня 1703 року, повстанці-куруци, що були активними учасниками угорського національно-визвольного руху під керівництвом Ференца Ракоці II, здобули свою першу перемогу над комітатськими військами. У 1906 році, з нагоди цього історичного події, було встановлено спеціальний пам'ятник на кордоні між селищем Вилок та селом Тисобикень, що зображував легендарного та містичного птаха - Турула.

У 1945 році радянською владою цей пам'ятник був зруйнований, але в 1989 році вдалося відновити його в оригінальному вигляді. З того часу пам'ятник Турула став важливим місцем паломництва для угорців Закарпаття та сусідніх регіонів, а також символом єднання угорського народу. [Копинець 2020]

Але почнемо з самого початку... Наукові дослідження підтверджують, що поселення на цій території існували вже на початку нашої ери. Більш того, відомо, що у XIII столітті на місці сучасного Вилока розташовувалося село Ніртелек, яке належало впливовим

угорським феодалам з роду Гунт-Пазмань з 1270 року. Ці феодали отримали значні земельні володіння вздовж річки Тиси від короля. Писемні джерела згадують про це поселення, його мешканців, які активно займалися виноградарством і часто стикалися з ворожими нападами.

Але наприкінці XIII століття старе село припинило своє існування, і ймовірно, це сталося через повінь річки Тиси. У 1300 році землі, що колись належали цьому селу, були передані синам графа Марцелавса королем Угорщини Андре III. У 1304 році на місці колишнього Ніртелека з'явилося нове село, яке отримало назву Уйлок, що перекладається як "нове поселення". Інколи його також називали Вуйлоком. Уже у 1332 році це село стало значним населеним пунктом з католицькою парафією. [Копинець 2020]

У XV столітті у Вилоку з'явилися нові можливості розвитку. У 1417 році було побудовано великий склад для зберігання солі, яка доставлялася по річці Тиса з Сігету. Мешканці села займалися важкою і небезпечною роботою, перевозячи сіль на возах, і за це отримували невелику заробітну плату. У 1425 році, коли в Мармароських соляних копальнях сталося повстання, робітники Вилоцького складу активно підтримали його. Це змусило Королівське соляне управління вдосконалити умови праці в певній мірі.

Саме в Вилоку 31 березня 1632 року відбулися збори делегатів сусідніх комітетів північно-східної Угорщини, де обговорювалися спільні заходи для захисту від нападу турецьких військ. У мандатах та інструкціях делегатам було зазначено "не вступати в жодні стосунки з турецькими представниками та захищати інтереси батьківщини". Незважаючи на це, Вилок не зміг уникнути руйнування турецькими військами. У 1661 році через село пройшли турецькі війська в рамках свого конфлікту з Австрією, спустошуючи все на своєму шляху. Село було майже повністю зруйноване, а селяни були обтяжені великими податками та повинностями. Під час збирання податків, здійснюваного владою за допомогою військових загонів, неодноразово виникали заворушення й конфлікти. Під час антиавстрійського повстання 1678-1688 рр. в Семиградді на Північній Угорщині під керівництвом Імре Текелі, Вилок став притулком для німецьких військ, які грабували місцеве населення та знущалися над ним. [Копинець 2020]

У кінці XVII – на початку XVIII століття антифеодальна боротьба значно зміцнилася. Під час національно-визвольної війни угорського народу 1703-1711 рр., Вилок вніс свій внесок до повстанської армії Ференца Ракоці II, надаючи декілька десятків солдат, багато з яких віддали своє життя в боях з австрійськими військами при Оварі та під час Сатмарської облоги. [Копинець 2020]

У 1717 році, під час нападу кримських татар на південні закарпатські комітати, Вилок був зруйнований, а багато мешканців потрапило в полон. У 1718 році в селі розмістилася рота Арембергського піхотного австрійського полку. Щоб уникнути знущань та насильства, жителі Вилока шукали притулку у горах, лісах або в інших селах. [Копинець 2020]

У другій половині XVIII століття населення Вилока зросло. У селі також проживала значна кількість дворян, які служили в соляному управлінні. Землі, які належали селянам і підлягали обробці, підпадали під панщину. Селяни мусили сплачувати важкий податок протягом понад 104 днів на рік. Крім того, вони повинні були виконувати грошовий податок, віддавати дев'ятину в натурі, вносити десятину церкві та виконувати інші повинності. Під час сільськогосподарських робіт селян примушували відпрацьовувати панщину. [Копинець 2020]

Багато селян обирали роботу на соляних складах та в сфері транспорту солі, щоб уникнути панщини. У 1770 році державна казна викупила селян від місцевого поміщика, і після цього вони відпрацьовували феодальні повинності на користь соляного управління. Розвиток соляного промислу в середині XIX століття призвів до приїзду до Вилока багатьох селян з Галичини, які намагалися втекти від гніту. Вони сприяли розвитку ремесел і торгівлі, при цьому продовжували виконувати повинності, накладені на них соляним управлінням. [Копинець 2020]

Мешканці Вилока взяли активну участь у революції 1848-1849 років в Угорщині. У червні 1848 року у селі був сформований загін національної гвардії, до якого приєдналися 168 осіб. Цей загін був включений до другої роти національної гвардії Угочанської жупи і активно брав участь у військових діях на кордонах з Австрією, зокрема в районі села Торунь. [Копинець 2020]

У другій половині XIX століття Вилок почав зростати, зводилися будинки з цегли та каменю з черепичними покрівлями. Проте більшість споруд все ще мали глиняні стіни та солом'яні дахи. [Копинець 2020]

У 1900 році у Вилоку налічувалося вже 519 будинків, а населення також збільшувалося. За період з 1857 по 1900 роки населення зросло удвічі і становило 3 008 осіб. Сільське господарство в селі мало незначну роль через обмежені земельні ресурси. Багато мешканців займалися ремісництвом. У березні 1863 року було створено спілку ремісників у Вилоку, а в 1885 році була заснована ремісничка школа, де навчалося 65 учнів. Фінансування школи здійснювалося за рахунок місцевої громади. [Копинець 2020]

Перша світова війна принесла мешканцям Вилока багато страждань і горя. Після закінчення Великої війни відбулося розподілення територій за Тріанонським договором (4

червня 1920 р.), і Закарпаття було відірвано від Угорщини і приєднано до новоствореної Чехословаччини. Ця ситуація тривала до 1939 року, коли Закарпаття повернулося до складу Угорщини. Протягом Другої світової війни Вилок, так само як і всі Закарпаття, зазнав руйнувань, страждань і жахливих трагедій. Після війни у 1945 році Закарпаття було приєднано до радянської України. Протягом радянського періоду нашого краю, в тому числі Вилока, було піддано всім "принадам" соціалізму: розкуркуленню та колективізації, репресіям та знищенню інтелігенції і всіх, хто протестував проти тоталітарної системи Радянського Союзу. [Копинець 2020]

У 1918 році після закінчення Першої світової війни Вилок став частиною нової формованої Чехословацької республіки. У 1938 році у зв'язку з угорською анексією Закарпаття Вилок перейшов до Угорщини. Після Другої світової війни Вилок знову повернувся до складу Чехословацької республіки, а пізніше – до складу Української РСР. У 1991 році після розпаду СРСР Вилок став частиною незалежної України.

Сьогодні Вилок – це активно розвиваючийся населений пункт з добре розвинутою інфраструктурою, який знаходиться на мальовничих схилах Карпат. Він славиться своїми гірськолижними курортами, здоровими джерелами та панорамними видами на гори.

Назва Закарпаття останні десятиліття піддавалася багатьом політичним, соціальним і культурним змінам. Регіон є перетином угорської та української культур, де ці культури зустрічаються і взаємодіють між собою.

2.2. Склад населення за національністю

У селищі проживає 3446 осіб, з яких 2653 особи угорської національності (що становить 78% населення), 711 осіб української національності, 41 особа російської національності, 11 осіб ромської національності та 30 осіб інших національностей. Угорською мовою як рідною мовою користується 2690 осіб. Щодо національного питання, варто зазначити, що серед осіб, які вважають себе циганами за сприйняттям місцевих мешканців, багато хто вважає себе угорцями і не підтримують свою циганську належність.

За статистичними даними місцевої самоврядної організації, у 2000 році населення Вилоку становило 3398 осіб, з яких 3042 особи були угорської національності (що становить 89,5% населення), 287 осіб української національності (8,4%) і 68 осіб російської національності (2%). Порівнюючи дві офіційні статистичні інформації, видно очевидну недостовірність і спотвореність даних на офіційному рівні. Це особливо помітно в угорсько-слов'янських відносинах [Karmacsı 2001, с.351]

**Tiszaújlak etnikai összetétele 1989–2000 között a tiszaújlaki
polgármesteri hivatal statisztikai adatai alapján**

	Magyar	Ukrán	Orosz	Egyéb	Összesen
1989	3200	279	62	19 (cigány és zsidó)	3560
1990	3166	268	81	17 (cigány és zsidó)	3532
1991	3139	236	77	17 (cigány és zsidó)	3469
1992	3182	249	68	12 (cigány és zsidó)	3511
1993	3155	257	72	8 (cigánys és zsidó)	3492
1994	3149	259	70	8 (cigány és zsidó)	3486
1995	3172	246	86	8 (cigány és zsidó)	3512
1996	3151	231	79	7 (cigány és zsidó)	3468
1997	3164	253	79	7 (cigány és zsidó)	3503
1998	3211	271	66	1 (zsidó)	3549
1999	3183	279	66	1 (zsidó)	3529
2000	3042	287	68	1 (zsidó)	3398

Вилок до 1941 року мав значну єврейську національність населення. Вулиця головного шляху мала багато менших палаців, належних переважно найзаможнішим євреям. Євреї забезпечували 95-96% торговельного обороту Вилока. У вулиці, паралельній головній вулиці, жили виключно єврейські сім'ї. У цій вулиці знаходився єврейський храм і прилеглий до храму басейн. Місцеві мешканці й досі називають цю вулицю "єврейською вулицею". Поруч з місцевим кладовищем знаходиться єврейське кладовище, більшість надгробків якого виготовлені з мармуру. Під час радянської епохи могили кладовища були пошкоджені, а багато мармурових плит було вкрадено. Кладовище ще не визнають пам'яткою архітектури, оскільки востаннє в ньому поховали особу єврейської національності у 1990 році. За статистичними даними місцевої мерії, на сьогоднішній день у Вилоку проживає лише одна особа єврейської національності. Після німецької депортації лишилося дуже мало єврейських сімей, і вони переселилися в Ізраїль у 80-х роках. У переписах населення 1880 та 1910 років згадується німецьке національне населення. У подальших переписах населення та в сучасний час не знаходимо жодної особи німецької національності у Вилку.

Русини, за даними перепису населення 1880 року, проживали тут у дуже малій кількості. У переписах населення Чехословаччини 1921 та 1930 років спостерігається зростання частки русинів населення на цьому поселенні. Водночас зменшується частка угорців. На думку Кормочі Золтана, цей змінний національний склад у Вилоку не може бути пояснений драматичною міграцією, а просто тим, що угорські жителі, з метою

уникнення інцидентів під час чеського періоду, почали заявляти, що не є угорцями. Його теорію деяким чином підтверджують дані угорського перепису населення 1941 року, де відношення русинів та інших національностей в Вилоку наближалось до нуля, водночас частка угорців-націоналістів перевищила 95%. Цей радикальний етнічний зсув також не може бути пояснений міграцією. За статистикою місцевої мерії Вилоку у 2000 році лише 10,4% населення складають русини (з них 8,4% українці та 2% росіяни).

«При оцінці мовних знань ми опиралися на думку "опитаних" і використовували семипунктову шкалу (від рівня рідної мови до жодного рівня) для оцінки знання мови (мов). Кожен "опитаний" володіє хоча б добре розмовляти угорською мовою, з них 14 осіб розмовляють угорською мовою на рівні рідної мови. Вісім "опитаних" говорять українською мовою, а один розмовляє її на рівні рідної мови. Щодо російської мови, вісім "опитаних" розмовляють нею добре, але ніхто не володіє російською мовою на рівні рідної. Дванадцять "опитаних" мають низький рівень знання української мови, а дев'ятеро "опитаних" мають низький рівень знання російської мови, їхні знання обмежуються кількома словами або ж взагалі відсутні» [Karmacsí 2001, с. 360].

Угорською та російською мовами 84 та 83 "опитаних" володіють письмом та читанням, 2 та 4 особи вміють лише читати, а 2 та 1 особа не вміє ні писати, ні читати. Українською мовою всі "опитані" підлітки (за результатами дослідження 1998 року) вміють писати й читати, тоді як у дорослих "опитаних" лише 28 осіб володіють навичками письма й читання, 4 особи вміють лише читати, а 8 осіб ні писати, ні читати не вміють. З 20 "опитаних" 19 осіб використовують угорську мову частіше, ніж українську, тільки одна особа рівномірно використовує обидві мови. Якщо аналізувати ці результати в контексті знання мов (мовної грамотності), то можна сказати, що домінування угорської мови над українською є природнім. За думкою 18 "опитаних", угорськомовним школам Карпатського регіону потрібно навчати української мови. Також, за думкою "опитаних", на сьогоднішній день неможливо ефективно вивчити українську мову в угорськомовних школах Карпатського регіону. "Опитані" також стверджують, що наступні рівні знання української мови можна отримати в угорськомовних школах: 6 "опитаних" вважають, що можна вивчити у середньому рівні, 13 "опитаних" вважають, що можна вивчити трохи, а 1 "опитаний" вважає, що це зовсім неможливо. 13 "опитаних" бажають вивчити українську мову, 6 "опитаних" особливо не зацікавлені в цьому, а 1 "опитаний" зовсім не бажає вивчати українську. Дуже багато "опитаних" (16 осіб) вважають, що угорськомовним дітям обов'язково потрібно вивчати українську мову, щоб успішно пристосуватися в житті. Тому, належне навчання української мови в школах з угорською мовою навчання в Карпатському регіоні є обґрунтованим.

У сфері релігійних заходів Вилока найбільш домінантною є угорська мова, оскільки угорську мову використовують у шість разів більше осіб, ніж українську. Це є природним, оскільки у Вилоку у трьох найбільших церквах богослужіння проводяться угорською мовою.

Також у вільний час використання угорська мова користується високою популярністю в порівнянні з українською мовою. У спортивній сфері домінантність угорської мови вже втричі менша. Однак, при розгляді результатів окремо для кожного вікової групи, можна помітити, що серед школярів угорська мова використовується 32 рази, тоді як українська - 17 разів, а серед дорослих - угорська мова зустрічається 29 разів, а українська лише 3 рази.

У магазині, культурно-освітньому товаристві, пошті, на ринку і при зверненні до незнайомих домінанта угорської мови вдвічі перевищує українську мову. Використання української мови на ринку як неформальному середовищі пояснюється тим, що мешканці прилеглих неугорськомовних сіл також продають свою продукцію тут [Karmacsí 2001, с. 365].

РОЗДІЛ III. ФУНКЦІОНУВАННЯ УКРАЇНСЬКО-УГОРСЬКОЇ ДВОМОВНОСТІ

3.1 Особливості закарпатського діалекту

Закарпатський діалект – єдиний серед українських, який межує з говірками словацької, румунської та угорської мов, тож специфіка українських говорів цієї території, окрім багатьох інших рис, полягає ще в тому, що у їх лексиці наявні запозичення із сусідніх слов'янських та неслов'янських говорів. Цей вплив простежується і на інших мовних рівнях.

В межах закарпатського діалекту виділяють чотири групи говірок: західнозакарпатські (або ужанські), центральнозакарпатські (або боржавські), марамороські та північнозакарпатські (або верховинські). Для кожної з них характерні певні особливості, які є підставою для їх розрізнення.

Згідно з історіографічними даними, східні слов'яни заселили територію Закарпаття ще до приходу в басейн Тиси та середнього Дунаю мадярських племен. Вважається, що закарпатський діалект належить до старожитніх.

Перше наукове дослідження закарпатського діалекту методом лінгвогеографії здійснено у 30-х роках ХХ століття і пов'язане з іменем видатного діалектолога Івана Панькевича. Пізніше, у 1945 році зі створенням у Закарпатті вищого навчального закладу (сьогодні відомого під назвою Ужгородський національний університет), де через два роки засновано кафедру української мови, було закладено фундамент закарпатської діалектологічної школи. Діалектологічні розвідки проводив перший завідувач кафедри І. Г. Чередниченко, його послідовник С. П. Бевзенко започаткував діалектологічну школу в Ужгородському університеті, розробив навчально-методичні посібники для студентів, залучав випускників філологічного факультету до наукової праці у галузі закарпатської української діалектології. Згодом майже 25 років очолював кафедру української мови Й. О. Дзєндзелівський, засновник діалектологічної школи Ужгородського університету [Бевзенко 1980, с. 214.].

Середньозакарпатські (закарпатські) говірки мають кілька характеристик.

Фонетичні ознаки:

а) Сильне звуження фонем [e] перед м'якими приголосними, що вимовляється як звук, що майже співпадає з [и] (отиц', типир', дис'ат' тощо).

б) Етимологічні [o] та [e] в новозакритих складах вимовляються по-різному: у ужанських і марароських говірках вони замінюються на [y] (кун', вул, прин'ус тощо).

в) Розрізняються фонemi [ы] та [и], причому остання є зазвичай відображенням давнього [і], а фонема [ы] у деяких ужанських і боржавських говірках часто м'якшає і наближається вимовою до [о] (быовало, быокью, волью тощо).

г) Послідовне оглушення дзвінких приголосних в кінці слів і перед глухими приголосними всередині слів, а також приглушення глухих приголосних перед дзвінкими та сонорними приголосними і перед голосними (хл'іп, дуп, грип тощо, не руж го, робили - з'ме, свад'ба тощо).

г) Зустрічаються звукосполучення [гы], [кы], [хы], хоча у ужанських говірках зазвичай вживаються [ги], [ки], [хи] тощо.

Морфологічні ознаки:

а) Розповсюдженість у багатьох говірках подвійної флексії -ма (-има, -іма) в орудному відмінку множини прикметників, деяких займенників, іменників (тыма, пал'цема, псома, зубома, д'іт'ма, з нима тощо).

б) Вживання питального займенника (переважно в боржавських говірках) тко, ко і похідних від них, зокрема неозначених ткос', кос'.

в) У багатьох говірках форми 1-ої особи однини дієслів з основою [г] та [к] не переходять у [ж] та [ч] (пеку, реку, могу тощо).

г) стягнені форми дієслів I дієвідміни колишнього III класу в 2-ій – 3-ій ос. однини в багатьох говірках (знаш, знат, играш, играт, співаш, співат та ін.);

г) форми вищого й найвищого ступенів порівняння в багатьох говірках (за винятком ряду північних) творять за допомогою частки май (майвисокий, майдобре, майбул'ший, та ін.);

д) наявні особово-чоловічі форми числівників типу дває, триє, чотире тощо [Бевзенко 1980, с. 227-228].

3.2. Вплив української та російської мов на лексичну систему закарпатських угорських говорів

Для вивчення мовної ситуації в середовищі, де присутні багатонаціональність та багатомовність, важливим є встановлення розповсюдженості кожної мови. Особливу значимість для збереження та виживання мови національної меншини має її комунікативна потужність, з урахуванням використання двох або більше мов на одній території. Комунікативна потужність мови визначається кількістю комунікативних сфер, які вона обслуговує. [Бевзенко 1980]

Угорське населення Закарпаття використовує українську та російську мови лише на роботі та у зв'язку з державними установами (поліцією, органами місцевої влади та

іншими); інформаційне середовище для угорців області переважно двомовне або навіть тримовне, а духовне життя в основному відбувається угорською мовою.[3]

За результатами проведеного анкетування у 2003 році в порівнянні з 1966 роком функціональне навантаження української мови зросло, тоді як використання російської мови серед угорського населення Закарпаття зменшилось. Це свідчить про те, що українська мова поступово приймає на себе функції державної мови. Угорська мова зберігає свою комунікативну силу і залишається мовою сім'ї, релігії та культурного життя, хоча в деякій мірі використовується й у державних установах. Аналіз даних показує наявність функціонального розподілу використання угорської та української/російської мов. Угорське населення Закарпаття можна вважати багатомовним [3,с.247].

Мови найбільше впливають одна на одну, коли мають близькоспоріднений статус. Однак, коли мови відрізняються глибокими структурними та генеалогічними розбіжностями, можливість впливу значно зменшується. Українська і угорська мови не є близькоспорідненими, але вони мають довгу історію контактів на території Закарпаття. За типологічною класифікацією, українська мова належить до групи флективних мов, тоді як угорська мова є аглютинативною. За генеалогічною класифікацією, українська мова, разом з іншими східнослов'янськими мовами, відноситься до індоєвропейської мовної сім'ї, а угорська мова належить до угорсько-фінської групи уральських мов. Наші соціолінгвістичні дослідження підтверджують, що інтенсивний та тривалий мовний контакт може впливати не тільки на лексику (яка найбільше піддається проникненню чужих елементів, тобто лексем), але також на морфологічну та синтаксичну структуру контактуючих мов, незалежно від їхніх структурних та генеалогічних відмінностей.

У Закарпатській області України існує довга історія взаємодії угорської та української мов. Більшість наукових досліджень зосереджена на вивченні використання угорських діалектів у Закарпатській області та їхніх впливів на українську та російську мови. [Барань 2021, с. 202].

Основні типи лексичних запозичень у варіантах угорської мови

Закарпатської області можуть бути розподілені на декілька категорій:

1. Матеріальні (лексичні) запозичення: Це запозичення, коли лексична одиниця повністю переходить з однієї мови в іншу. У закарпатських варіантах угорської мови зустрічається багато таких слів, як "bulocska" (українською "булочка", російською "булочка"), "dogovor" (українською "договір", російською "договор"), "dovidka" (українською "довідка"), "nakáz" (українською "наказ"), "paszport" (українською "паспорт", російською "паспорт"), "zajáva" (українською "заява"), "zálik" (українською "залік") та інші. До цієї категорії також належать аббревіатури та складноскорочені слова, наприклад: DAI (українською "ДАІ",

Державна автоінспекція), pdv (українською "ПДВ", податок на додану вартість), SZBU (українською "СБУ", Служба безпеки України), CVK (українською "ЦВК", Центральна виборча комісія).

2. Використання слова у звуковій (фонетичній) формі, властивій не його рідній (першій) мові, а іншій (другій). Наприклад, деякі угорці Закарпаття вживають назву корінного населення Грузії у фонетичній формі, прийнятій в українській мові: "gruzin" [грузин]. Такі запозичені слова, як agrónóm (агроном), archív (архів), bufet (буфет), diplom (диплом), dokument (документ), infarkt (інфаркт), internát (інтернат), invalid (інвалід), konzerva (консерва), referát (реферат), sláng (шланг) і т. д., проявляють звукові зміни, які характерні для іншомовних лексем, особливо для латинських та грецьких походжень.
3. Також існують запозичення, де одна частина слова запозичена, а інша частина є власною. Наприклад, частини слів povorotnyik-, -szesztra та -brakk є запозиченими у словах povorotnyiklámpa, főszesztra та kibrakkol. Проте в місцевих варіантах угорської мови таких запозичень порівняно мало, і більшість з них утворені з двох основ (складні).
4. Калькування - це процес копіювання слова з однієї мови до іншої, використовуючи власні морфеми, тобто структурний переклад іншомовного слова. У калькуванні запозичується структура і значення слова, але саме звучання та фонетична форма відрізняються. Наприклад, слово átfordít (перекласти) є прямою калькою слова перекласти; в стандартному варіанті угорської мови еквівалент українського слова перекласти - lefordít.

Кальки частіше використовують угорці, що проживають в областях, де вони є меншістю в населенні, або тих, хто навчався в школах з українською мовою навчання.

Статистичні відмінності між варіантами угорської мови

Інтенсивний та тривалий мовний контакт між українською та угорською мовами впливає не лише на лексичну, але і на морфологічну та синтаксичну систему цих мов.

Українська мова вживає іменники, що відносяться до парних органів людського тіла або парних предметів, у формі множини. Наприклад: виї, брови, легені, ножиці.) [Барань 2009, с.97].

Угорська мова має свою особливість – після числівників та слів, що вказують на множинність, іменники вживаються у формі однини. Наприклад: öt férfi (п'ять чоловіків - буквально: п'ять чоловік), sok olvasó (багато читачів – буквально: багато читач). Угорська мова вживає форму однини навіть у випадках, коли йдеться про парні органи людського тіла, наприклад: saját szememmel láttam (я бачив своїми очима – буквально: я бачив своїм оком) [Барань 2009, с.97].

Дослідження лексико-граматичних особливостей українізмів показує, що частина з них має одне значення (121 слово). Часто спостерігається явище полісемії, де слова мають

два, три, чотири, п'ять значень, а одне слово - шість, а слово *paszkuda* навіть вісім значень: 1) 'негідник'; 2) 'непорядна жінка'; 3) 'людина, яка втручається в чужі справи'; 4) 'одуд (Урура еропс)'; 5) 'зоб'; 6) 'нікчемний, потворний'; 7) 'нескромний, який втручається в чужі справи'; 8) 'ме Українізми ужанської угорської говірки можна розподілити на три групи залежно від мотивації запозичення нового лексичного значення та характеру семантики, яка з нього випливає: 1) слова, що називають нові, раніше невідомі поняття; 2) слова, що виступають як лексичні дублети угорських слів; 3) слова з суб'єктивною оцінкою, які мають в угорській мові кілька синонімів. Найбільша кількість слів знаходиться в першій групі, наприклад, *brindza* 'juhtúró' < укр. бринза, 'kozák' < укр. козак, *pesztunka* 'dada' < укр. пестунка, *topolya* 'nyárfa' < укр. тополя і т.д. рзотний, бридкий'. Українізми ужанської угорської говірки можна розподілити на три групи залежно від мотивації запозичення нового лексичного значення та характеру семантики, яка з нього випливає: 1) слова, що називають нові, раніше невідомі поняття; 2) слова, що виступають як лексичні дублети угорських слів; 3) слова з суб'єктивною оцінкою, які мають в угорській мові кілька синонімів. Найбільша кількість слів знаходиться в першій групі, наприклад, *brindza* 'juhtúró' < укр. бринза, 'kozák' < укр. козак, *pesztunka* 'dada' < укр. пестунка, *topolya* 'nyárfa' < укр. тополя і т.д. [Барань 2021, с.203]

Українізми також приймають участь у творенні нових слів. Наприклад, слово *haluska* 'tészta' (< укр. галушки) має безліч похідних слів: *haluskás* 'той, хто любить галушки', *haluskalé*, *haluskaleves* 'суп з галушками', *haluskatészta* 'тісто для галушок', *felverthaluska* 'рвані гал ушки на яйцях', *gyurothaluska* 'різані галушки', *lekvároshaluska* 'галушки з повидлом', *káposztáshaluska* 'галушки з капустою', *mákoshaluska* 'галушки з маком', *krumplihaluska* 'рвані галушки з тертою картоплею', *tejbehaluska* 'молочний суп з галушками', *papírhaluska* 'паперові галушки' (їх обіцяють дітям, які мають погані оцінки в школі). Від деяких східнослов'янських утворені похідні слова, наприклад, від дієслова *brizgál* укр. 'бризкати', рос. 'брызгать', утворено такі похідні: *bebrizgál*, *összebrizgál* 'забризкати', *szíjjelbrizgál* 'розбризкати', *brizga*, *brizgás*, *brizgálás* 'розбризкування'. [Барань 2021, с. 203]

Українізми також проникли до фразеологічної системи вивчених говірок. Наприклад, *hett veled* (пор. укр. геть з тобою); *olyan rizsi, hogy szinte világít* (пор. укр. такий рижий, що аж світиться); *sós, mint a gora* (пор. укр. солений, як ропа). Фразеологізми, зафіксовані в досліджуваних говірках, автор поділяє на дві групи. Перша група включає фразеологічні одиниці, в яких всі компоненти запозичені з української мови, наприклад, *nekrics nevolaj* (пор. укр. не крич, не волай), *ruszka vira tverda vira* (пор. укр. руська віра – тверда віра), *jaki jeden, taki druhi* (пор. укр. який єдиний, такий і другий). Друга група фразеологізмів

включає в себе гунгаризми, які входять до їх складу. Наприклад, *pijте kicsi pálinku, gepeszite béles* 'пийте трохи горілки, беріть листкове тістечко' (пор. укр. пийте трохи горілки, беріть листкове тістечко), *rojте, Szarka, jiszti hurka* 'ідіть, Сарка, їсти ліверну ковбасу' (пор. укр. йдіть, Сарко, їсти ліверну ковбасу). [Барань 2021, с. 204]

Угорська мова містить українські запозичення в різних формах привітань і побажань. Наприклад, *Dobre ráno 'Jó reggelt'* (пор. укр. Добрий ранок), *Dobri vecser 'Jó estét'* (пор. рос. Добрий вечер, укр. діал. Добрі вечер), *Krisztosz voszkresz! 'Krisztus feltámadt'* (пор. укр. Христос воскрес), *Dáj bozse szerencse 'Adj, Istenem, szerencsét'* (пор. укр. Дай, боже, щастя). Українські запозичення також ввійшли до ономастичної системи - антропонімів, зоонімів та топонімів. І. Ковтюк вважає, що ці запозичення є важливими складовими лексики угорської мови і сприяють вивченню історії, історичної географії та етнології регіону. Деякі мешканці цього регіону, які вважають себе угорцями і не володіють українською мовою, мають українські прізвища, наприклад, *Horbács* < Горбач, *Holovácska* < Головачко, *Kacsur* < Качур, *Kótyuk* < Ковтюк, *Lelekács* < Лелекач, *Lizák* < Лизак. Угорці також використовують українські назви для тварин, наприклад, *Riska* < Рижка, *Misu* < Мішу, *Vodri* < від рос. бодрий, а також топоніми, наприклад, *Osztró* < острів, *Beréznek* < березник, *Horka* < горка. Фонетична структура угорського топоніма *Osztró* більше вказує на його запозичення з російського "остров". Вплив східнослов'янських мов на лексику угорської ужанської говірки був особливо помітним під час радянської епохи. [Барань 2021, с. 204]

Учений відносить запозичення цього періоду до різних тематичних груп. Перша група стосується лексики, пов'язаної з установами радянської влади, наприклад, *vikonkom* < виконком, *finvigyl* < фінвідділ. Друга група включає лексику, пов'язану з промисловістю та сільським господарством, наприклад, *holova* < укр. голова колгоспу чи радгоспу, рос. голова колхозу или совхозу; *zmína* < зміна. Третя група охоплює лексику, пов'язану з діловодством, наприклад, *zájáva* < заява; *zavidujucsí* < рос. заведующий. Четверта група включає побутову лексику, наприклад, *hrecska* < укр. та рос. гречка, *visivánka* < вишиванка. П'ята група стосується лексики, пов'язаної з торгівлею, наприклад, *csájna* < чайна; *molocsárnya* < молочарня. Шоста група охоплює лексику, пов'язану зі школою та освітою, наприклад, *csodennik* < щоденник; *gyitszád* < дитсад. [Барань 2021, с. 204-205]

Українські та російські аббревіатури були коротшими за угорські еквіваленти, тому їх використовували зручніше. Наприклад, *szilpóu* < укр. сільпо (пор. уг. 'községi fogyasztási szövetkezet'), *finvigyl* < укр. фінвідділ (пор. уг. 'pénzügyi hivatal').

У четвертому розділі дисертації розглядаються питання, пов'язані з фонетичною та морфологічною адаптацією українізмів. Під час адаптації українських слів

спостерігаються як короткі, так і довгі голосні звуки, а також дифтонги. Наприклад, о (~ó) ~а ~ ó² (mòrkó² < морква). Більшість м'яких приголосних звуків стають твердими у процесі адаптації, наприклад, ráska < ряска, kures < купець, paszkudnyica < паскудниця.[Барань 2021, с. 205]

Стосовно віднесення запозичених лексем до певних частин мови, було виявлено, що найбільшу кількість запозичень становлять іменники (172 слова). Під час адаптації до морфологічної системи приймаючої мови, вони втрачають категорію роду. [Барань 2021, с. 205]

Іменники категорії *pluralia tantum*, такі як *piroha* < укр., рос. пироги, укорінилися у формі однини. Іменник *gyidu* < діду засвоївся у формі кличного відмінка. Деякі дієслова наказового способу використовуються як вигуки: *csekaj* < чекай, *probujte* < пробуйте, *kostujte* < коштуйте. Було зафіксовано 31 дієслово, які адаптувалися до морфологічної системи мови-реципієнта, позбувшись слов'янських суфіксів та флексій. Більшість з них отримали характерний для угорської мови суфікс -l, наприклад: *brinkál* < укр. бринькати, *brizgál* < рос. брызгать, *cserpál* < черпати, *drimál* < дрімати.

Деякі українізми закріпилися в угорських говірках як вигуки: *bisztra* < рос. быстро, *bozse* < укр. боже, *nedajbozse* < укр. не дай боже 'ne adj isten'. Крім того, деякі українські слова використовуються як прислівники: *nyigdasoha* < н'ігдашога, *hett* < укр. геть; або як частки: *dobri* < добре.[Барань 2021, с. 205]

У додатках до дисертації міститься тлумачно-етимологічний словник, який складається з 247 слів. Згідно з думкою автора, ці слова є українізмами в ужанській угорській говірці або потрапили до неї через вплив українських говорів. З них 142 лексеми зафіксовано вперше, а 105 були вже виявлені раніше Іштваном Кнєжою, Емілем Балецьким та Петром Лизанцем. [Барань 2021, с. 205]

Загалом можна стверджувати, що дисертація Іштвана Ковтюка написана на високому науковому рівні. Автор провів глибокий аналіз українізмів ужанської угорської говірки, і результати цього дослідження будуть корисні мовознавцям, історикам та етнографам. [Барань 2021, с. 205]

3.3. Вплив угорських говорів на лексичну систему закарпатських українських говорів

Значається, що до набуття чинності Тріанонського мирного договору, угорські діалекти в Закарпатській області вважалися частиною угорської мовної території, де

проживали кілька народів, що мали активні взаємозв'язки та впливали один на одного як на культурному, так і мовному рівнях.

Це призвело до поширення двомовності на Закарпатті. Внаслідок Тріанонського мирного договору представники угорської національності стали національною меншиною у новій державі. Звертається увага на те, що угорці, наріком для щоденної комунікації, крім рідної мови, також використовують українську або російську мови. Встановлено, що ці мови мають свій вплив на угорську мову, а українські та російські запозичення вплелися в звукову систему угорської мови. Деякі слова українського та російського походження вже настільки інтегрувалися в угорську мову, що стали непомітними для учасників мовлення. Російські та українські запозичення присутні в усіх сферах функціонування угорської мови на Закарпатті, а їх загальна кількість, незалежно від сфер вживання, становить кілька сотень.

Стосунки між меншинами угорської громади, що проживає в Закарпатті, та українцями сягають століть. Українці, які жили на цій стороні Карпат, довго жили поруч з угорцями, і за цей період вони сформували багато спільних культурних рис. Українська мова, яка належить до родини індоєвропейських мов, тісно пов'язана з польською та словацькою мовами. Останнім часом взаємодія між двома мовами стала все більш помітною. Угорська та українська мови мають багато спільностей у лексиці, вимові та граматичних правилах. Однак це не дивно, оскільки вони живуть разом у регіоні вже століття, і часто взаємодіють між собою.

Словниковий запас двох мов містить багато схожих слів, і в українській мові можна відчувати вплив угорської мови.

Угорська та українська мови почали взаємно впливати одна на одну в останні роки, і спільні риси між ними стають все більш помітними. Словниковий запас, вимова та граматичні правила обох мов мають багато схожих рис. Однак це не дивно, оскільки ці дві мови протягом століть спільно існували в регіоні, і часто взаємно впливали одна на одну.

Угорська та українська мови залишаються двома окремими мовами. Структура, граматики та вимова угорської та української мов відрізняється, і хоча вплив однієї мови на іншу все ще спостерігається, кожна мова зберігає свої власні особливості. Однак зв'язок угорської та української мов не тільки лінгвістичний, але й культурний та соціальний процес. Взаємодія та переплетіння двох культур сприяє формуванню спільної ідентичності та збільшенню взаєморозуміння [Gazdag 2015, с 113-128].

Починаючи з 8-9 століття, угорські племена, які перебували на Північному Причорномор'ї, встановили контакти з полянами. Цьому свідчать такі слова, як "сабля", "хотар" (межа, територія села), "шатер" (намет), "шишак" (шолом) та інші, які

зустрічаються у давньоукраїнській мові, та "cseléd" (слуга), "igric" (музикант), "iszap" (мілководдя), "szégye" (риболовна сітка), "taliga" (двоколісний візок) тощо, які вживалися в давньоугорській мові. Після того, як угорські племена заснували свою нову батьківщину в Карпатах і низовинах, вони увійшли у тісний та тривалий контакт зі слов'янами, включаючи українців, що не могло не вплинути на лексичний склад мов (діалектів) обох сусідніх народів. Це призвело до наявності українських слів у угорській мові, таких як "burjan" (бур'ян), "cerkó" (церква), "csereda" (череда), "haluska" (галушка), "kocsán" (качан), "kocserha" (кочерга), "kutacs" (залізна кочережка), "pusznia" (пасмо), "piroha" (пирог), "polonina" (полонина), "putyrinka" (опеньок), "zaħa" (печія) та інші, а також мадярських слів у українській мові, таких як "віллонь" (електричне світло), "дялів" (рубанок), "марташ" (підлива), "реселів" (тертка), "сабів" (кравець), "тивчир" (лійка), "чомаг" (пакунок) та інші. Деякі з цих слів, ставши регіоналізмами або історизмами, увійшли навіть до літературної мови, наприклад, "довбиш", "газда", "легінь" та інше. Вивчення угорсько-українських мовних контактів розпочалося у 30-х роках 19 століття.[Лизанець 1970. 99-112].

МАТЕРІАЛИ: *Aptecska* 'набір лікарських засобів, інструментів та приладів, які призначені для надання першої медичної допомоги. Аптечкою також називають ящик, сумку, в якій знаходяться лікарські засоби та інструменти.'[СУМ (1970—1980)] *Megbüntetett a rendőr, mert nem volt a kocsiban aptecska.* укр. *аптєчка*.

Balkon 'Прибудована до зовнішньої стіни будинку на повній висоті площадка, огорожена поручнями (або низькими стінками) і сполучена дверима з внутрішнім приміщенням.' [СУМ (1970—1980)] *Máta meglocsoltam a balkonon a virágokat.* Укр. *балкон*.

Birzsa 'Капіталістична установа, в якій проводиться реєстрація безробітних і здійснюється посередництво між трудящими та підприємцями в купівлі й продажу робочої сили' [СУМ (1970—1980)] *Kell mennem a birzsára a papírért, hogy elrendezzem a nyugdíjat.* рос. *биржа*

Bridzsi 'Особливого крою вузькі нижче колін штани, що заправляються в чоботи.' [СУМ (1970—1980)] *Vettem az unokámnak egy bridzsit a piacon.* укр. *бриджі*.

Bulacska 'хлібний виріб з пшеничного борошна'[СУМ (1970—1980)] *Nem érkeztem ebédelni, ezért vettem a pékségben egy bulacsját.* укр. *булочка*.

Dosztig (vagyok) 'Стільки, скільки треба; багато.' [СУМ (1970—1980)] *Kivettem a szabadságot, mert már a munkától dosztig vagyok.* Укр. *досить*.

Doverenoszty ‘Документ, що дає кому-небудь право діяти від імені особи, яка видала його; доручення.’ [СУМ (1970—1980)] *A férjem írt egy doverenosztyot, hogy kivihetem a gyereket egyedül külföldre.* Укр. **довіреність**.

Csájnycik ‘Посудина з ручкою та носиком, у якій заварюють чай або кип'ятять воду.’ [СУМ (1970—1980)] *Vettem egy új csájnycikot, mert a régi eltörött.* Укр. **чайник**.

Cserpák ‘Ківш, невелика посудина (перев. з довгою ручкою) для черпання чого-небудь’ [СУМ (1970—1980)] *Mostmár veszek egy cserpéket vasból, mert a műanyag mindig hamar törik.* Укр. **черпак**.

Csurma ‘Місце ув'язнення, будівля, де перебувають особи, засуджені до позбавлення волі або які знаходяться під судовим слідством.’ [СУМ (1970—1980)] *A sógorom nemsokára kijön a csurmából.* Укр. **тюрма**.

Konszpekt ‘Короткий писаний виклад змісту чого-небудь.’ [СУМ (1970—1980)] *Ma van a leadási idő a konszpektre.* Укр. **конспект**.

Kriska ‘Верхня частина предмета, якою затуляють у ньому отвір; покривка, накривка.’ [СУМ (1970—1980)] *Vettem kriskákat a bankára, mert rakom a paradicsomot télére.* Укр. **кришка**.

Lomik ‘чол. Товстий загострений з одного кінця металевий стрижень, яким ламають, розбивають що-небудь тверде.’ [СУМ (1970—1980)] *El kellett menni a szomszéd faluba a lomikért, mert törjük a betont az udvaron.* Укр. чол. Зменш. до **лом**.

Nákládna ‘у знач. ім. накладне, ної, жін. Супровідний документ при перевезенні, передаванні вантажу, різних товарів і т. ін.’ [СУМ (1970—1980)] *Vissza kell hívni a beszállítót, mert találtam hibát a nákládnában.* Укр. **накладна**.

Nazsónka ‘и, жін. Невелика ручна пила з однією ручкою.’ чол. [СУМ (1970—1980)] *Baltábal próbáltuk kivágni a fát, de nem tudtuk, ezért nazsónkával fejeztük be.* Укр. **ножівка**.

Megstráfolt ‘чол. Грошове стягнення, яке накладається як покарання перев. в адміністративному або судовому порядку.’ [СУМ (1970—1980)] *A rendőr megstráfolt, mert nem égett a porvortnyik.* укр. **штраф**.

Mikrorajon ‘чол. Невелика частина району, яку виділяють з якою-небудь метою.’ [СУМ (1970—1980)] *A tanárom átköltözött a mikrorajonba, mert messze lakott az iskolától.* Укр. **мікрорайон**.

Pácski ‘Невеликий пакет чого-небудь упакованого, складеного разом.’ [СУМ (1970—1980)] *Sajnos bezártak a boltok, ezért este már nem tudtam venni egy pácska cigarettát.* Укр. **пачка**.

Páпка ‘жін. Обкладинка з картону, шкіри і т. ін. для зберігання паперів, малюнків, нот та ін.’ [СУМ (1970—1980)] *Össze raktam egy pápkába az összes konszpektet.* Укр. **папка**.

Pászpport ‘Документ встановленого зразка, що посвідчує особу власника, його громадянство.’ [СУМ (1970—1980)] *Nemrég elhagytam a pénztárcámat és vele együtt a pászportomat is.* Укр. **паспорт**.

Pelmenyi ‘мн. (одн. пельмень, я, чол.). Різновид вареників, які ліплять у формі вушок і начиняють фаршем із сирого м'яса.’ [СУМ (1970—1980)] *Szerintem a házi pelmenyi sokkal jobb, mint a bolti.* Укр. **пельмені**.

Perekur ‘чол., розм. Невелика перерва в роботі, заняттях і т. ін., звичайно для того, щоб покурити.’ [11] *Nálunk a gyárban nagyon kevés időt adnak a perekurra.* Укр. **перекур**.

Perezsiválni ‘Жити, існувати під час певних подій, явищ; переносити події, явища навколишнього життя (перев. тяжкі).’ [СУМ (1970—1980)] *Nagyon perezsiváltunk, amikor éphogy beültettük a kertet, leasett a hó.* Укр. **переживати**.

Praktika ‘Застосування і закріплення теоретичних знань учнів, студентів і т. ін. на виробництві.’ [СУМ (1970—1980)] *A diploma előtti praktika novemberben lesz.* Укр. **практика**.

Prokuror ‘чол. службова особа, що здійснює нагляд за точним виконанням законів та підтримує державне обвинувачення в суді.’ [СУМ (1970—1980)] *Amikor ellopták a biciklimet, elmentem a faluban élő prokurorhoz.* Укр. **прокурор**.

Remont ‘чол. Виправлення пошкоджень, усунення дефектів, поломок, лагодження чого-небудь.’ [СУМ (1970—1980)] *Amint a fiam haza jött Csehből elkezdte a konyhában a remontot.* Укр. **ремонт**.

Remontol ‘Виправляти пошкодження, усувати дефекти, поломки, лагодити що-небудь.’ [СУМ (1970—1980)] *Viszem a biciklit a szomszédnak, had' remontolja meg.* Укр. **ремонтувати**.

Sifer ‘чол. Глинястий сланець чорного, сірого чи червоного кольору.’ [СУМ (1970—1980)] *Cserép helyett sifferrel fedtük be a disznóolat, mikor átcsináltuk a tetőt.* Укр. **шифер**.

Sláng ‘чол. Гнучка труба для відведення, передачі, всмоктування і т. ін. рідини, сипких тіл, газів тощо.’ [СУМ (1970—1980)] *Ki vettem a slángot, mert a palántákat kell locsolni.* Укр. **шланг**.

Szitka ‘Предмет різного призначення з перехресних ниток, мотузок, дроту та ін.’ [СУМ (1970—1980)] *A tüköl köré szitkát tekertem, mert a kiscsirkék mindig kibujtak.* Укр. **ситка**.

Szkocs ‘плівкова стрічка з клейовим покриттям, що застосовується в побуті та на виробництві’ *Kiszakadtak a lapok a könyvemből, ezért szkoccsal ragasztottam vissza.* Укр. **скотч** (клеюва стрічка).

Zmina ‘Частина доби, протягом якої одна група людей виконує певну роботу і змінюється іншою, коли минає цей час.’ [СУМ (1970—1980)] *Szólóson dolgozom a gyárban három zminában.* Укр. **зміна**.

Szoljárka ‘продукт перегонки нафти, який використовують як паливо для дизелів, мастило для легких механізмів і т. ін.’ [СУМ (1970—1980)] *A benzines kocsiról soljarkásra váltottam, mert olcsóbb.* Укр. **солярка**.

Szosziszka ‘Невелика ковбаска, яку перед уживанням відварюють.’ [СУМ (1970—1980)] *Minden nap iskolába menet mindig szosziszis bulacskát vettünk a pékségben.* Укр. **сосиска**.

Szpecóka ‘Спеціальний одяг для роботи на виробництві.’ [СУМ (1970—1980)] *Nálunk a gyárban csak szpecókában lehet dolgozni.* Укр. **спецодяг**.

Szpirt ‘Один із видів такої рідини, який вживають як алкогольний напій.’ [СУМ (1970—1980)] *A faluvégéről ne vegyetek pálinkát, mert patikai szpirtet kevernek hozzá.* Укр. **спирт**.

Szprávka ‘Відомості, що їх одержує або подає хто-небудь.’ [СУМ (1970—1980)] *Az iskolából hiányzott a gyerek mert beteg volt, ezért kértem az orvostól szprávkát.* Укр. **справка**.

Sztávka ‘Встановлений розмір заробітної плати.’ [СУМ (1970—1980)] *A gyerek miatt csak fél sztávkában tudok dolgozni.* Укр. **ставка**.

Sztázs ‘Тривалість якої-небудь діяльності, праці; кількість років, пропрацьованих кимсь де-небудь.’ [СУМ (1970—1980)] *Negyven év sztázsa van mamámnak a kolhozban, mégis nagyon kicsi a nyugdíja.* Укр. **стаж**.

Szto gram ‘Місткістю сто грамів.’ [СУМ (1970—1980)] *Minden nap munka előtt a barátommal bekapunk egy szto gramot, hogy jobban menjen a munka.* Укр. **сто грам**.

Szvetlofor ‘чол. Сигнальний електричний ліхтар із різнобарвними стеклами для регулювання руху на вулицях та шляхах. [СУМ (1970—1980)] *Majdnem balesetem volt, mert elromlott a szvetlofor.* Укр. **світлофор**.

Trojnyik ‘чол. Предмет, що складається з трьох якихось частин або який має три однакові частини.’ [СУМ (1970—1980)] *A trojnyik miatt csapott ki a biztosíték.* Укр. **трійник**.

Stukaturka ‘Будівельний розчин із суміші в'язучих речовин, піску й води, яким покривають поверхню будівель, внутрішніх приміщень і т. ін.’ [СУМ (1970—1980)] *Emlékszem, volt olyan földrengés 2005-ben, hogy még a stukaturka is lepergett.* Укр. **штукатурка**.

Tumbocska ‘Невелика, невисока шафка, яку звичайно ставлять біля ліжка.’ [СУМ (1970—1980)] *Át fogom tenni a tumbocskát, mert minden este bekerúgok.* Укр. **тумбочка**.

Tusonka ‘жін., розм. Консервоване тушковане м'ясо’ [СУМ (1970—1980)] *Idén diszónévágáskor több tusonkát fogok elrakni, mert nagyon szeretik a gyerekek.* Укр. **тушонка**.

Unyivermág ‘чол. Скорочення: універсальний магазин.’ [СУМ (1970—1980)] *Az unyivermágban vettünk új bútorokat.* Укр. **універмаг**.

Vojenkomát ‘чол. Скорочення: військовий комісаріат.’ [СУМ (1970—1980)] *A kincsedikes fiuknak kötelező megjelenni a vojenkomáton.* Рос. **военкомат**.

Záksz ‘чол. Скорочення: запис актів громадянського стану;’ [СУМ (1970—1980)] *Ebben a hónapban összeiratkoznak a zákszban, majd meg ősszel megcsinálják a lagzit itthon.* Укр. **ЗАГС**.

Zákuszka ‘Те, чим закушують, заїдають що-небудь випите (вино, горілку і т. ін.)’ [СУМ (1970—1980)] *A szto gram mellé mindig kl.ell szalona zákuszkának.* Укр. **закуска**.

Zápász ‘приготовлено наперед.’ [СУМ (1970—1980)] *Vettem két húsdarálót akciósan. Az egyiket fogom használni, a másikat meg elteszem zápászba.* Укр. **запас**.

Ziljonka ‘аніліновий барвник, що застосовується в медицині як антисептичний засіб.’ [СУМ (1970—1980)] *Amikor himlős volt a gyerek még a feneke is ziljonkás volt.* Укр. **зеленка**, **Зелень брильянтова**.

Zsárenéj krumpli ‘Готувати їжу(кактоплю) з жиром на вогні, на жару без використання води; смажити’ [СУМ (1970—1980)] *Mama csinálta a legjobban a zsárenéj krumplit ecetes hagymával.* Укр. **жарена картопля**.

Zsurnál ‘Книга для обліку відвідування та успішності учнів.’ [СУМ (1970—1980)] *Amelyik jegy bekerül a zsurnálba, azt már nehezen javítod ki.* Укр. **журнал**.

Grecska ‘Однорічна трав'яниста медоносна рослина, із зерен якої виготовляють високопоживну крупу та борошно.’ [СУМ (1970—1980)] *Amióta Magyarországon vagyok azóta nem ettem grecskát.* Укр. **гречка**.

Gripp ‘чол. Гостроінфекційна хвороба, що вражає перев. органи дихання і супроводиться загальним отруєнням організму.’ [СУМ (1970—1980)] *Kiderült, hogy papónak grippje van ezért átteték a fertőző osztályra.* Укр. **грип**.

Gruppa ‘Сукупність осіб, об'єднаних спільною метою, ідеєю, працею і т. ін.’[СУМ (1970—1980)] *Négyig dolgozom, ezért beadtam a gyereket gruppába, ott legalább megírja a házit.* Укр. **група**.

Gyitdom ‘чол. Скорочення: дитячий будинок.’[СУМ (1970—1980)] *Régen mikor kicsi voltam és rosszalkodtam, akkor mindig azzal ijesztgettek, hogy beadnak a gyitdomba.* Укр. **дитбудинок**, рос. **детдом**.

Kacsál ‘Діставати, видобувати звідки-небудь газ, рідину й т. ін. (за допомогою помпи, насоса тощо).[СУМ (1970—1980)] *Lejebb verték a hátsó udvaron a pompakutat, ezért ki kell kacsálni a sáros vizet, ami jön belőle.* Укр. **качати**.

Kalosnyi ‘мн. (одн. калоша, і, жін.). Взуття (переважно гумове), що надівають поверх звичайного, щоб зберегти його від вологи тощо.’ [СУМ (1970—1980)] *Olyan eső esett, hogy kalosnyi nélkül ki sem lehet menni az udvarra.* Укр. **калоші**.

Marsutka ‘Вид громадського транспорту — перев. мікроавтобус, що курсує за міським або міжміським маршрутом; маршрутне таксі.’[СУМ (1970—1980)] *Ha a városba kell menni, akkor marsutkával megyek, mert az gyorsabb meg kényelmesebb.* Укр. **маршрутка**.

ВИСНОВКИ

Наші дослідження підтверджують, що взаємодія угорської та української мов є поширеним явищем на Закарпатті у більшості сфер суспільного життя. Історичні умови спільного проживання угорців та українців протягом століть також впливають на їхні мови. У повсякденному спілкуванні угорців у селі Вилок використовуються багато запозичених слів слов'янського походження, незалежно від статі, віку або освіти. Наші дослідження вказують на активне використання угорських запозичень у місті Хуст як серед старшого, так і молодшого покоління. З урахуванням генетичних і типологічних відмінностей, більшість угорських запозичень зазнали змін, щоб вписатися в фонетичну та морфологічну систему мови, яка приймає запозичення. Внаслідок цього більшість україномовних респондентів використовує запозичені слова, не відчуваючи різниці. Іноді одночасно вживаються як слова угорського походження, так і слова слов'янського походження. Наші приклади показують, що деякі запозичення з угорської мови були доповнені або змінені.

Крім того, наше дослідження підтверджує, що в повсякденному спілкуванні угорськомовних жителів села Вилок часто використовуються слова, запозичені з російської або української мови. Ми виявили, що респонденти навіть не помічають, що використовують запозичені слова. Це трапляється через те, що більшість слов'янських запозичень вже стали невід'ємною частиною закарпатських угорськомовних говорів. Багато угорських та українських запозичень використовуються у повсякденному житті та побуті. Двомовні користувачі вживають ці запозичені елементи, навіть не помічаючи їх.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Балецкий Э. Венгерское kert в закарпатских украинских говорах (Из наблюдений над морфологическим оформлением венгерских имен существительных в закарпатских украинских говорах). // *Studia Slavica Hung.* 6 (1961): 247–265.
2. Барань Є. Гунгаризми в «Словарі української мови» (1907–1909 pp.) за редакцією Бориса Грінченка. In: Мойсієнко А. К. (відп.ред.), Українське мовознавство. Міжвідомчий науковий збірник. До 100-річчя публікації «Словаря української мови».
3. Барань Єлизавета Hungaro-Ucrainica. Угорсько-українські зв'язки: мовна інтерференція і мовознавчі контакти. Ужгород: ТОВ «РІК-У», 2021. 312 с.
4. Барань Є., Черничко С. Дослідження українсько-угорських міжмовних контактів у Закарпатському угорському інституті ім. Ференці Ракоці II. // Soós K., Orosz I., Csernicskó I. és más. (szerk.), *Acta Beregsasiensis. A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola tudományos évkönyve.* 2009/1. С. 91–112.
5. Бевзенко С. П. Українська діалектологія. Київ: «Вища школа», 1980.
6. Дочинець М. Бранець Чорного лісу. Версія роману «Вічник» для юнацтва / М. Дочинець. – Львів : Априорі, 2012. – 292 с.
7. Лизанець П. Мадяризм. // Українська мова. Енциклопедія. 2-е вид., змін. і доповн. Київ, 2004.
8. Лизанець П. Мовні свідчення про контакти угорських племен зі східнослов'янськими племенами до 896 року. *Acta Hungarica.* 7–8 (1998): 35–40.
9. Лизанець П. Основні шляхи проникнення лексичних мадяризмів в українські говори Закарпаття. // Слов'яно-угорські міжмовні та літературні зв'язки. Науково-тематичний збірник. Ужгород, 1970. 99–112.
10. Копинець Юрій. Історія «нового поселення на Тисі» – селища Вилोक. <http://istoria.ko.net.ua/?p=3077>
11. СУМ = Білодід І. К. (ред.) Словник української мови в 11-ти томах. Київ, 1970–1980.
12. Balezky Emil: Szabó Eumén Orosz nyelvтанának hangtana. Фонетика русскої граматики и читанки Евменія Сабова. А Кір. М. Pázmány Péter Tudományegyetem Szlav Filológiai Intézete. Budapest, 1943. 48.
13. Dr. Szabó István: Bevezetés a szociálpszichológiába. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest. 1994
14. Gazdag Vilmos A kárpátaljai magyar nyelvjárások orosz/ukrán kölcsönszavai. – In: Márku Anita–Hires-László Kornélia (szerk.) *Nyelvoktatás, kétnyelvűség, nyelvi tájkép.*

Tanulmányok a Hodinka Antal Nyelvészeti Kutatóközpont kutatásaiból. Ungvár: Autdor-Shark, 2015. 113–128.

15. Gazdag Vilmos A szovjet éra hatásának tükröződése a kárpátaljai magyar nyelv szóképzésében. // Українсько-угорські міжмовні контакти: минуле і сучасність (Є. Барань, С. Черничко ред.). Матеріали міжнародної наукової конференції. Ужгород: Поліграф центр „Ліра”, 2014. 93–106.
16. Gunda Béla: Magyar–szláv néprajzi kapcsolatok. In Szekfű Gyula (szerk.): A magyarság és a szlávok. Budapest, 2000. 165–184
17. Karmacsi Zoltán. Tiszaújlak lakosságának identitásmutató. // Ando György et.al. (szerk.) A nemzetiségi kultúrák az ezredfordulón (esélyek, lehetőségek, kihívások). A VII. Nemzetközi Néprajzi Nemzetiségkutató Konferencia előadásai. Békéscsaba, 2001. október 2–4. Békéscsaba–Budapest, 2001. 440–448.
18. Kótyuk István Az ungi magyar nyelvjárás ukrán jövevényszavai — Украинские заимствования в ужанском венгерском говоре. Szerkesztette és az előszót írta Zoltán András. (= Studia Ukrainica et Rusinica Nyíregyháziensia 22.) Kiadja a Nyíregyházi Főiskola Ukrán és Ruszin Tanszéke. Nyíregyháza, 2007. 340 p.
19. Kniezsa István: Magyar–szláv néprajzi kapcsolatok. In: Szekfű Gyula (szerk.): A magyarság és a szlávok. Budapest, 2000. 168–188 [1. kiadás: 1942].
20. Лизанець П. М. Українсько-угорські мовні контакти. <http://litopys.org.ua/ukrmova/um133.htm?fbcli> – дата звернення 26 квітня 2023 р.
21. Papp Ferenc: A lexémák szófaja, alaktani szerkezete és eredete. Magyar Nyelv 70 (1974): 55–68.